

**Falvay Dávid**  
**SZAKMAI ZÁRÓJELENTÉS**  
**AZ OTKA PD 75329 PROJEKTRŐL**

**1) Az eredmények szöveges összefoglalása**

A kutatás során a kitűzött célkitűzéseket sikerült legnagyobb részt megvalósítani. A kutatómunka során sikerült átfogó módon feltárni a 13-15. századi olasz hagiográfiai kéziratok magyar vonatkozásait, és az összegyűjtött anyagot sikerült szerves formában feldolgozni is. Természetesen a négyéves kutatás során a projekt belső arányai és hangsúlyai olykor némileg módosultak, azonban ez véleményem szerint elkerülhetetlen velejárója egy többéves tudományos munkának. A számos megvalósult publikáció mellett a kutatás eredményeit legteljesebb formában a megírt és megjelentetett monográfia jelenti, amelyben a kéziratok filológiai bemutatása mellett, irodalom- és kultúrtörténeti szempontból is megkíséreltem a kéziratkorpuszok elemzését.

A kutatás során módszertani kérdéseket is körül kellett járnom, ezt – a kutatás interdiszciplináris kapcsolódásai miatt részben társzerzők (Huszthy Alma – történeti nyelvészet, Anna Pullia – színháztörténet, Tóth Péter – latin filológia) bevonásával végeztem el, és igyekeztem az összegyűjtött anyagot koherens és korszerű elméleti keretben vizsgálni. Fontosnak találok a hungarika-kutatás – italica-kutatás valamint a volgarizzamento – kulturális transzferrel kapcsolatos elméleti jellegű vizsgálódásaimat, amelyek külön cikkek formájában és a monográfia részeként is napvilágot láttak.

Az összegyűjtött anyag, az előzetes terveknek megfelelően három nagyobb kultusz és több kisebb hagyomány írásos emlékei köré csoportosul: Árpád-házi Szt. Erzsébet volt az egész késő-középkor legismertebb magyar szentje, így nem meglepő, hogy a legnagyobb számú és legváltozatosabb jellegű és műfajú forrásanyag az ő kultuszához kötődik, ráadásul az ő hagiográfiájának egyes elemeivel már korábban is foglalkoztam. Azonban kifejezetten e kutatás során Erzsébet esetében is több korábban ismeretlen szöveget és kéziratot (a Mária-revelációk, a Legenda Aurea Erzsébet-vitájának olasz fordítása, Mária-csodák, az ún. Firenzei 13. századi krónika stb.) sikerült bevonnom a vizsgálódásba, amelyek a hazai és nemzetközi kutatás számára is lényegi hozzájárulást jelenthetnek.<sup>1</sup> A *Meditationes Vitae Christi* és az

---

<sup>1</sup> Az Erzsébet-hagiográfiával kapcsolatos írásaimat itthon és külföldön egyaránt idézik, többek között Gecser Ottó, Klaniczay Gábor Puskely Mária, Prokopp Mária, Bitskey István, Lino Temperini (lásd a hivatkozási listámat).

Erzsébet-hagiográfia kapcsolata pedig a legnagyobb visszhangot kiváltó – a korábban széles körben elfogadott datálást cáfoló 2011-es cikkem már komoly pozitív visszhangot váltott ki<sup>2</sup> - és további kutatási perspektívákat kínáló eleme e kutatásnak: a megjelent publikációimon túl, mindenképpen megemlíteném, hogy Tóth Péterrel közösen írt, több mint 100 oldalas angol nyelvű tanulmányunkat közlésre elfogadta a Brepols kiadó.<sup>3</sup>

Árpád-házi Margit itáliai kultuszában különösen fontos szerepet játszott a domonkos rend, így a legtöbb forrás is öhozzájuk kapcsolódik. Noha a domonkos rendi hagiográfia a közelmúltban példaértékűen feldolgozásra került, éppen Margit legendái kapcsán (lásd Deák Viktória Hedvig munkáit),<sup>4</sup> az olasz nyelvű domonkos szövegek (Serafino Razzi) esetében itt is sikerült új szempontokat bevonnom. A stigmatizációs legendarészlet és annak a *Specchio delle anime semplici* c. szöveghez való kapcsolata kapcsán pedig szintén új részeredményekre sikerült jutnom, melyek iránt kimondottan nagy nemzetközi érdeklődés mutatkozik: lásd a párizsi és a kalamazoo-i konferencia-meghívásomat, valamint, azt a tényt, hogy felkérést kaptam a Brill kiadó számára készülő összefoglaló kötetben az olasz kéziratokról szóló fejezet megírására.<sup>5</sup>

A harmadik kulcsszerepet betöltő kultusz nem történeti személyhez, hanem a szintén magyar dinasztikus szentként megjelenő Szt. Vilmához: itt az új elemet az jelentette, hogy két szerző (Barbara Newman és Kovács Zsuzsa) is alapvető új kutatási eredményekkel jelentkezett a kutatás során,<sup>6</sup> amelyek alapján újra kellett gondolnom, és finomítanom kellett

<sup>2</sup> McNamer, Sarah. „Further Evidence for the Date of the Pseudo-Bonaventuran *Meditationes Vitae Christi*.” *Franciscan Studies* 50 (1990), 235-61. vö. Falvay 2011. A vita visszhangjáról lásd Ryan Perry véleményét: „This paradigm has been vigorously challenged in the work of Dávid Falvay. The *Revelations*, he argues, is not connected to Elizabeth of Töss at all but was composed in the early fourteenth century in Italy as part of the flourishing cult of the earlier and more widely known St. Elizabeth of Hungary (d. 1231), one of the saints celebrated in the *Legenda aurea*. (...) If Falvay is right, the reference to the *Revelations* can no longer help provide a terminus post quem for the *MVC*”. Ryan Perry “Thynk on God, as we doon, men that swynke”: The Cultural Locations of Meditations on the Supper of Our Lord and the Middle English Pseudo-Bonaventuran Tradition. *Speculum-A Journal Of Medieval Studies* 86: (2) 419-454 (2011)

<sup>3</sup> Tóth Péter – Falvay Dávid. *New Light on the Date and Authorship of the Meditationes Vitae Christi*. eds, *Diuerse Imaginaciouns of Cristes Life': Devotional Culture in England and Beyond 1300-1560*. Stephen Kelly, Ryan Perry, szerk. Turnhout, Brepols, megjelenés alatt.

<sup>4</sup> Deák, Viktória Hedvig. *Szent Margit és a domonkos hagiográfia*. Budapest: Kairosz, 2005. Uő.. „The Birth of a Legend: the so-called *Legenda Maior* of Saint Margaret of Hungary and Dominican Hagiography” *Revue Mabillon* 20 (2009), 87-112. Uő. „The Technics of a Hagiographer: The Two Legendae of Saint Margaret of Hungary” in *Promoting the Saints: Cults and Their Context from Late Antiquity until the Early Modern Period: Essays in Honor of Gábor Klaniczay for His 60th Birthday*. Ottó Gecser – József Laszlovszky – Balázs Nagy – Marcell Sebők – Katalin Szende, szerk. Budapest-New York: CEU Press, 2011, 125-136.

<sup>5</sup> *A Companion to Marguerite Porete*. Szerk. Robert Stauffer & Wendy R. Terry. Leiden: Brill, megjelenés alatt 2014

<sup>6</sup> Kovács Zsuzsa. *Szent Vilma magyar királyné legendája*. Doktori (PhD) értekezés. Szeged: Szegedi Tudományegyetem, 2011. Uő. „La leggenda di Santa Guglielma, figlia del re d’Inghilterra e donna del re d’Ungheria.” *Rivista di Studi Ungheresi* 9 (2010), 27-44. Newman, Barbara. „Agnes of Prague and Guglielma of Milan” in *Medieval Holy Women in the Christian Tradition, c. 1100- c. 1500*. Alastair Minnis – Rosalynn Voaden, szerk. Turnhout: Brepols, 2012, 557-580.

bizonyos érveimet a legenda eredetével kapcsolatban, aminek végeredményeképpen inkább Newman elméletéhez közeli hipotézist fogalmaztam meg. E két kutató ugyanakkor kevés figyelmet fordított a Vilma-legenda 15. századi feldolgozásaira, ezért azokat részletes vizsgálatnak vettem alá, és jutottam – főképpen Antonia Pulci misztériumjátéka kapcsán – új eredményekre. Mindhárom esetben a részpublikációkra és konferencia-előadásokra kapott visszajelzések meggyőztek arról, hogy a szintézis-alkotás mellett sikerült fontos új (rész)eredményekkel is gazdagítanom a kutatást.

Ugyanakkor néhány kultuszelem, amelyeket előzetesen vizsgálni kívántam, végül önálló részként nem jelen meg, csak kiegészítő anyagként vettem számításba. Ilyen például az Attila-legenda vagy a Mátyás körül kialakuló hagyományok, amelyek fontosak ugyan az itáliai magyarságkép vizsgálata szempontjából, ám – ahogy az résztanulmányaimra és konferencia-előadásaimra kapott reakciókból kiviláglott – valójában nem tartoznak vallásos irodalom műfajába. Továbbá a magyar dinasztikus férfiszentek – az előzetes hipotézisnek megfelelően ugyan, ám mégis kissé meglepő módon – alig jelennek meg közvetlen formában az olasz nyelvű kéziratokban. Csupán Imre jelenik meg névvel is, ám torzult formában, valamint közvetett formában Salamon emlékezetével is találkozhatunk. Ugyanakkor a fiktív magyar szentség témájához szervesen kapcsolódó Szt. Albanus-legendára csak utólag figyeltem fel, és így került ez a téma nem csak cikkek formájában, de a monográfia külön fejezeteként is feldolgozásra.

A projekt végül, külön engedély alapján 3 év helyett 4 évre valósult meg. Ennek indoka a kérelemben részletezett adminisztratív-pénzügyi okok mellett az volt, hogy két – fentebb már említett – eredetileg is a projekt részét képező esettanulmány, az Erzsébet-kultuszhoz kapcsolódó *Meditationes Vitae Christi*, és a Margit itáliai hagiográfiája részként megjelenő *Specchio delle anime semplici* körül felélénkült a nemzetközi kutatás, és így azok a tervezettnél némileg nagyobb súllyal jelennek meg a végső produktumban. És ezek egyben a további, jelen pályázat kereteit és célkiűzéseit meghaladó kutatási lehetőségeket is kijelölik számomra.

## 2) Publikációk

A kutatási időszak alatt a kutatási tervben megfogalmazottnál lényegesen több, összesen 16 publikációm jelent meg, ebből 8 kifejezetten az OTKA támogatásával. A megígért monográfia is elkészült, és noha a munkatervben csak a kézirat előkészítését ígértem, végül sikerült a kéziratot könyv formájában (nyomtatásban és digitális formában is)

meg is jelentetni (*Magyar dinasztikus szentek olasz kódexekben*, Bp., ELTE BTK, 2012, pp. 268, [http://olasz.elte.hu/files/falvay/magyar\\_szentek.pdf](http://olasz.elte.hu/files/falvay/magyar_szentek.pdf) ). Nyomdai technikai okok miatt a kéziratban az ígért filológiai mellékleteknek csak egy része szerepel külön mellékletként pp. 201-220, míg tucatnyi szövegrészlet-kiadást, kollációt és fordítást a szöveg részeként vagy lábjegyzetben közöltem. Valamint 3 csak digitális formában közölt mellékletet is megjelentettem

(<http://olasz.elte.hu/files/falvay/melleklet1.pdf>,

<http://olasz.elte.hu/files/falvay/melleklet2.pdf>,

<http://olasz.elte.hu/files/falvay/melleklet3.pdf> )

### 3) Konferencia előadások

A kutatási periódus alatt összesen a kutatási tervben vállalt 3-4 konferencia-előadás többszörösét valósítottam meg, hiszen a következő konferenciákon ismertettem kutatásom részeredményeit:

**2012** „Dante és a Meditationes Vitae Christi”. *Lépték és léptek. Dantétól a kortárs költészetig. Konferencia Sallay Géza Professzor emlékére*. ELTE BTK, Budapest

**2012** „Multiple Regional Identity of a Neapolitan Queen: Mary of Hungary’s Readings and Saints” *Cuius patrocinio tota gaudet regio. Saints’ Cults and the Dynamics of Regional Cohesion*. Hagiotheca, Dubrovnik.

**2012** „Szent Erzsébet a középkori olasz irodalomban, különös tekintettel a ferences kódexekre.” *Szent Erzsébet tisztelete az itáliai ferences családban*. Alsóvárosi Ferences Látogatóközpont, Szeged.

**2012** "The Italian Version of the Mirror of Simple Souls: A Philological Analysis" *Special session on "Marguerite Porete, Her Inquisition Trial, and the Mirror of Simple Souls"* *International Congress on Medieval Studies*. Kalamazoo (USA).

**2012** "Personal Memory and Hagiographic Construction. Saint Guglielma: a Bohemian Princess or a Hungarian Queen?" *Constructing Memory in Pre-modern East Central and Southeast Europe: Creation, Transformation, and Oblivion*. Workshop. Central European University, Budapest.

**2011** “La versione italiana trecentesca delle *Meditationes Vitae Christi*: Un progetto di ricerca.” *Kultúrák vonzásában. Az újlatin filológia aktuális kérdései a XXI. Században*. MTA Pécsi Területi Bizottság

**2011** “Translations and Cultural Transfer in Late Medieval Religious Literature.” *New Movements in Religion*, 10<sup>th</sup> European Association for the Study of Religions (EASR) Conference, Budapest.

**2011** „Magyar szentek késő-középkori, olasz nyelvű devocionális szövegekben: Fordítás, „volgarizzamento” és kulturális transzfer.” *Hungarológiai kongresszus*. Kolozsvár, Románia

**2010** “Santi sovrani e nascita illecita nell’agiografia popolare: sant’ Albano e Attila” *Agiografia e Culture Popolari/Hagiography and Popular Cultures*. VII Convegno Internazionale AISSCA, Verona.

**2010** “The Two Italian Versions of the *Miroir* and its Hungarian Connections.” *Marguerite Porete: 1310-2010. Colloque international*, EHESS, Párizs

**2010** „St. Elizabeth’s Roses and her Tuscan Cult” Renaissance Society of America (RSA) *Annual Meeting*, Velence

**2009** „Storia sociale e religiosa: prospettive di ricerca” *La storiografia ungherese dal 1989 ad oggi. IV Settimana di studi medievali*. Istituto Storico Italiano per il Medio Evo. Róma.

#### **4) Kutatóutak, konzultációk**

A kutatás során jónéhány külföldi és belföldi kutatóutat valósítottam meg, amelyek során a következő könyvtárakban tanulmányoztam a magyar szentekre vonatkozó kéziratokat:

Olaszország:

- Velence:

Biblioteca Marciana

Biblioteca del Museo Correr

- Padova:

Biblioteca Universitaria

- Milano:

Biblioteca Ambrosiana

- Bologna:

Biblioteca Universitaria

- Modena

## Biblioteca Biblioteca Estense

- Firenze:

Biblioteca Nazionale Centrale

Biblioteca Laurenziana Medicea

Biblioteca Ricciardiana

- Siena

Biblioteca Comunale degli Intronati

- Roma

Biblioteca Angelica

Biblioteca Apostolica Vaticana

- Nápoly

Biblioteca Nazionale

- Palermo

Biblioteca Nazionale

## Magyarország

- OSZK

- ELTE Egyetemi Könyvtár

- MTA Könyvtára

## Egyéb:

- Párizs: Nemzeti Könyvtár

- Bécs: Nemzeti Könyvtár

A következő szakértőkkel konzultáltam: Anna Benvenuti, Elissa Weaver, Anna Pullia, Renée Baernstein, Massimo Miglio, Klaniczay Gábor, Gecser Ottó, Deák Viktória Hedvig, Armando Nuzzo, Mátyus Norbert, Domokos György, Madas Edit, Tóth Péter, Edina Bozóky, Luigi Canetti, Francesco Scorza Barcellona, Julian Gardner, Roberto Cobianchi, Cordelia Warr, Elissa Weaver, Luisa Muraro, Michela Pereira, Robert Lerner, Sean Field, Sylvain Piron, Giuseppe Frasso, Edoardo Barbieri, Lucia Baroncini, Tommaso Gramigni, Sandro Bertelli, Sofia Boesch, Lino Leonardi, Holly Flora, Sarah McNamer, Parbara Newman, Michael Sargent, Kovács Zsuzsa, Barbara Newman, Tóth Péter, Huszthy Alma, Giampaolo Salvi, Bartók Zsófia, Korondi Ágnes, Vinni Lucherini, Justine Trombley és Zan Kocher.

**5) A projekt keretében (digitális, esetenként mikrofilm vagy papírkép formátumban) lemásoltatott kéziratok listája** (a felhasznált kéziratok listáját lásd a közölt monográfiában)

**Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze:**

Fondo Nuove Accessioni N.A. 350

Conventi soppressi D. 1. 227.

Pal. 131 (611 – E. 5.9.82) ff. 1r-44v

Pal. 132 (E. 5.7.31) ff. 20v-43v.

Panciatichi 66 (84 – IV.16) ff.48r-54v.

Cod. II. IV. 147 (Magl. XXXVIII. 149.), ff. 61-67v.

Cod. Palat. 118, ff. 1-15v.

**Oxford Bodleian Library,**

Canon. Ital. 215

Canon. Ital. 174.

**Firenze: Biblioteca Riccardiana**

MS 1378 cc. 1r-64v

MS 1269 ff. 1r-52r

MS 1254 ff. 273va-278va

MS 1986 ff. 49v-55v

MS 1290, 148v-155r

MS 1686 1-22r

**Milano: Biblioteca Ambrosiana di Milano:**

Ambrosiana I. 115 Inf., ff. 22v-35.

**Venezia: Biblioteca Marciana:**

Ital. Fondo Antico 7 (4739)

IT. V. 35 (5590)

IT. V. 68 (5619)

IT. V.41. (5615)

**Budapest: Országos Széchenyi Könyvtár:**  
MS Oct. Ital 15

**Napoli: Biblioteca Nazionale di Napoli:**  
MS XII. F5

**Wien: Österreichische Nationalbibliothek:**  
MS Palat.15093

**Paris: Bibliotheque National:**  
MS Ital. 115

**Biblioteca Apostolica Vaticana:**  
Cod. Barb. Lat. 4032